„DIALECTELE LITERARE", O „PROBLEMĂ CAPITALĂ" A VECHII ROMÂNE LITERARE, ÎN CONCEPȚIA LUI G. IVĂNESCU ȘI ION GHEȚIE

GH. CHIVU*

1. În lucrarea intitulată *Problemele capitale ale vechii române literare*[1], G. Ivănescu, savantul omagiat cu deplin temei, în aceste zile, de către cercetătorii institutului în care își desfășura activitatea științifică în urmă cu o jumătate de veac, pornind de la teoria generală a limbilor literare, dar bazându-se, este notat acest lucru explicit, și pe constatările pe care le făcuse personal studiind textele vechi românești, a afirmat că „timp de mai multe secole, la începutul oricărei limbi literare, există nu o limbă unică, ci mai multe dialecte literare, dintre care unul se impune ca limba literară de mai târziu" (Ivănescu 1948: 68).

S-a întâmplat astfel și în spațiul românesc, continuă marele profesor, pentru că un sistem de norme unic s-a impus tuturor românilor abia în secolul al XIX-lea. Până atunci divizarea a fost evidentă în forma vechilor noastre scrieri literare, în care puteau fi distinse, constata G. Ivănescu, cinci „dialecte literare": 1. rotacizant, în textele provenind din partea maramureșeană a teritoriului dacoromânesc, 2. ardelenesc (în scrieri alcătuite în Ardealul propriu-zis, de la nord de Mureș), 3. muntenesc, 4. moldovenesc și 5. bănățean. „Dialecte" constituite nu pe baza graiurilor vorbite în marile provincii istorice ale țării, ci pe baza vorbirii „aristocrației locale" din diverse părți ale Dacoromaniei, vorbire care, în formularea expresă a profesorului ieșean, își avea „originea în graiuri aristocratice mai vechi" (*ibidem*: 379).

> „Cercetarea noastră asupra dialectelor literare românești de până la 1780 – afirma profesorul – a dus la concluzia că aceste dialecte, ale căror începuturi trebuiesc puse, cu cea mai mare probabilitate, în secolul al XV-lea, erau deosebite de graiul poporului, fiind numai graiul aristocrației române din acel timp, alcătuită din domn, boieri și clerici, și că la origine ele sânt tot graiul aristocrației românești, care se separase deja mai de mult de popor, anume atunci când în Maramureș aristocrația românească ajunsese să presteze servicii statului maghiar și când s-au întemeiat Țara Românească și Moldova" (*ibidem*: 378–379).

* Facultatea de Litere, Universitatea din București, str. Edgar Quinet, nr. 5–7, România.

[1] Lucrarea a fost publicată nu în volum independent, ci ca studiu, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»", XI–XII, 1944–1945, Iași, [1948], p. 1–412 și 540 (și în extras).

ALIL, t. LIII, 2013, București, p. 75–83

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

În jurul anului 1700, nota G. Ivănescu, se produce o apropiere a „dialectelor literare" transilvănean (de la nord de Mureş) şi din nord-vest de graiul literar muntenesc (*ibidem*: 132–133, 369–370), sub influenţa cărţii tipărite în Ţara Românească, dar şi ca urmare a evoluţiei fireşti a rostirii populare din zonă (Ivănescu 1948: 370–371); în veacul al XVIII-lea şi dialectul moldovenesc (ilustrat în primul rând de texte alcătuite în partea de nord a provinciei) renunţă la unele trăsături tipice, întâi sub influenţa formelor uzuale atunci în Moldova de sud, apoi, în a doua jumătate a secolului, şi sub influenţă muntenească (*ibidem*: 372), dar o unificare deplină a limbii române literare se produce abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (*ibidem*: 136–137).

Urmare a acestui proces, considera autorul *Problemelor capitale*, „dialectul literar muntean din epoca veche a limbii noastre literare, dialect care se deosebea de celelalte dialecte literare vechi..., s-a impus, cu puţine împrumuturi de la celelalte – mai ales în domeniul fonetic – în secolul al XVIII-lea ardelenilor, iar în secolul al XIX-lea şi celorlalţi români, adică moldovenilor" (*ibidem*: 140).

Privind evoluţia românei literare vechi [...] prin prisma ponderii avute de diferitele „dialecte literare" în constituirea formei elevate a limbii noastre, G. Ivănescu notează: „Până în secolul al XVIII-lea, limba literară a românilor va avea un caracter maramureşean. În secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, limba literară va pierde acest caracter, pentru a căpăta unul meridional, muntenesc, dar şi moldovenesc de sud, precum şi ardelenesc de sud. Unele elemente maramureşene au rămas însă în uz până azi. În secolul al XIX-lea, graiul muntean va influenţa şi mai mult limba literară a tuturor românilor. Aşadar, în istoria limbii literare româneşti, procesul cel mai însemnat nu este unificarea limbii literare româneşti, fie el acest proces de unificare chiar din punct de vedere al fonetismului, deşi cercetătorii de până astăzi au crezut că acesta este lucrul cel mai important, ci schimbarea bazelor ei dialectale, care are loc deja spre sfârşitul epocii vechi" (*ibidem*: 140).

„Problema capitală" a vechii noastre limbi de cultură consta deci, în concepţia profesorului, în a afla câte „dialecte literare" erau reflectate de vechile noastre texte, care era originea lor, în ce direcţie au evoluat acestea şi care au fost cauzele schimbărilor produse în timp în ceea ce priveşte, desigur, baza dialectală a românei literare. O cercetare în diacronie a „dialectelor literare" ilustrate de tipăriturile şi de manuscrisele vechi se confundă astfel cu istoria limbii noastre de cultură.

2. Ideea existenţei unor „dialecte literare" în spaţiul dacoromânesc, formulată în alţi termeni şi, firesc, din altă perspectivă ştiinţifică, apăruse în lingvistica românească anterior anului 1948, când a ieşit de sub tipar ampla lucrare semnată de G. Ivănescu, şi la alţi învăţaţi, preocupaţi de normele sau de evoluţia românei literare.

Fără să fi fost preocupaţi direct de starea scrisului vechi românesc, A. Philippide, în volumul I din *Istoria limbii române* (Philippide 1894: 8–9), dar mai ales în *Introducere în istoria limbii şi literaturii române* (Philippide 1888: 65–173),

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

şi apoi Petre V. Haneş, în *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (Haneş 1926: 224), consemnaseră ideea lipsei de unitate a scrisului literar înainte de secolul al XIX-lea.

Moses Gaster formulase, la rândul lui, în studiul introductiv la *Chrestomatia română* (Gaster 1891: XC–XCII), observaţia asupra existenţei, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, a trei „dialecte": muntenesc, moldovenesc şi transilvănean, ultimul având particularităţi ce îl apropiau când de textele alcătuite în Moldova, când de cele scrise sau imprimate în Ţara Românească.

Al. Rosetti constatase şi el, în *Studiul asupra rotacismului* (Rosetti 1924: 12–13) şi ulterior în volumul consacrat *Limbii române în secolul al XVI-lea* (Rosetti 1932: 150–152), că în textele noastre vechi existau două variante literare bine individualizate: cea a textelor coresiene şi cea a scrierilor aşa-zis rotacizante, prima dominând apoi, afirma savantul bucureştean, prin răspândire şi influenţă, textele copiate în nord-estul teritoriului românesc.

Ovid Densusianu nota la rândul lui, în volumul al II-lea din *Histoire de la langue roumaine*, rescris şi apoi tipărit în 1938, constatarea că textele româneşti păstrate din secolul al XVI-lea arătau existenţa unei fărâmiţări dialectale destul de vizibile (Densusianu 1938: 12).

Pe fondul pregătit, într-un fel, de astfel de observaţii, ideea formulată de G. Ivănescu în *Problemele capitale...* a fost acceptată fără ezitare de către Ştefan Munteanu şi Vasile D. Ţâra (în cursul de *Istorie a limbii române literare*, tipărit în versiune revizuită şi adăugită în anul 1978), cei doi apreciaţi profesori timişoreni considerând că existenţa dialectelor literare este „singura întemeiată pe o foarte minuţioasă analiză a faptelor, culese dintr-un mare număr de monumente literare" (Munteanu – Ţâra 1978: 44).

Alţi autori, adepţi ai ideii că limba română literară s-a format, de fapt, abia în secolul al XIX-lea (aceştia concepeau astfel limba literară nu ca un fenomen sociocultural aflat în continuă schimbare, ci doar ca rezultat, primul unitar, al unei îndelungi evoluţii), constată şi ei existenţa mai multor particularităţi dialectale în vechile noastre manuscrise şi tipărituri, autorii acestora scriind, după cum nota profesorul Gavril Istrate, „nu într-o limbă unitară, ci într-una cu particularităţi dialectale" (Istrate 1963: 16–17). Ideea se regăsea şi în studii semnate de Iorgu Iordan (Iordan 1954: 69), iar Emil Petrovici considera că, în epoca premergătoare Unirii din 1859, existau două variante ale limbii noastre literare, vorbite şi scrise de intelectualii din capitalele celor două principate româneşti (Petrovici 1960: 61, 78).

Era însă vorba, în concepţia acestor ultimi autori, ca şi în aceea a altor specialişti, preocupaţi, în deceniul al VI-lea al secolului trecut, de problemele limbii române literare, mulţi aparţinând în primul rând Şcolii lingvistice ieşene, de formularea ideii existenţei unei limbi româneşti de cultură extrem de unitare, în ciuda unor mici diferenţe, considerate neimportante pentru ansamblul normelor scrisului nostru literar, apărute, se afirma sau se subînţelegea, sub influenţa vorbirilor locale.

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

3. Teoria „dialectelor literare", formulată şi argumentată iniţial de profesorul G. Ivănescu, a fost preluată, continuată şi dezvoltată, fapt bine cunoscut în lingvistica românească, de Ion Gheţie. Întemeietorul Şcolii filologice bucureştene moderne a abordat teoretic problema, analizând totodată opiniile pro şi contra teoriei formulate de fostul profesor ieşean, în *Introducere în studiul limbii române literare* (Gheţie 1982: 87–101).

O făcuse şi anterior, în urmă cu un deceniu, aducând, în afara analizei teoretice, şi argumente pentru o studiere detaliată a procesului de formare a limbii române literare actuale, în amplul studiu introductiv la *Baza dialectală a românei literare*, carte tipărită în 1975 (la Editura Academiei), dar încheiată încă din toamna anului 1971 (Gheţie 1975: 9). *Baza dialectală* însăşi era o demonstraţie a utilităţii de a fi cercetate „dialectele literare" pentru descifrarea procesului de constituire a normelor limbii noastre de cultură, deopotrivă vechi şi moderne, religioase şi laice.

Savantul bucureştean a sesizat cauzele opoziţiei arătate de majoritatea cercetătorilor scrisului nostru vechi faţă de teza formulată de G. Ivănescu, opoziţie izvorâtă în primul rând din terminologie (unui dialect al românei istorice, cum este dacoromâna, nu i se puteau subordona... alte dialecte), dar având la bază şi numărul (considerat prea mic) de particularităţi diferenţiatoare pentru vechile noastre texte, copiate, imprimate sau redactate în principalele provincii istorice ale teritoriului românesc nord-dunărean. Aceeaşi opoziţie îşi găsea de asemenea argumente în opiniile vechilor învăţaţi privitoare la unitatea scrisului nostru literar sau la strădania marilor cărturari de creare a unei limbi literare comune, prin evitarea sistematică a multor trăsături marcat regionale.

Ion Gheţie a propus atunci (în 1971), pentru evitarea contradicţiei terminologice amintite, înlocuirea sintagmei „dialect literar" cu „variantă literară regională", insistând totodată asupra faptului că schimbarea formulării nu semnifica o modificare a conţinutului.

Lingvistul bucureştean înţelegea prin „variantă literară regională" „o realizare regională a limbii literare, care presupune existenţa unui sistem mai mult sau mai puţin coerent de norme şi se opune cel puţin unei alte realizări regionale a limbii respective" (Gheţie 1975: 74).

Totodată el a reluat cercetarea vechilor noastre texte literare, efectuând nu o analiză impresionistă, mai mult sau mai puţin întâmplătoare, ci una sistematică, bazată pe diferenţierea trăsăturilor lingvistice distinctive, norme „fundamentale" (în formularea din *Baza dialectală...*) sau „diferenţe tranşante" (în formularea din *Introducere...*), de normele „secundare" (cum le numeşte în *Baza dialectală...*) sau „diferenţe parţiale" (potrivit formulării din *Introducere...*).

Ion Gheţie constata, similar lui G. Ivănescu, dar într-o formulare mai detaliată şi având în vedere întreaga istorie a limbii noastre de cultură (Gheorghe Ivănescu se oprea în *Problemele capitale...* exclusiv asupra limbii române literare vechi, considerată, din perspectiva „dialectelor literare", o realitate distinctă de limba română literară modernă), că „problema bazei dialectale se interfera masiv

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

cu problema unificării limbii literare, coincizând în parte cu ea. Iar unificarea lingvistică, rămânând expresia unui anumit moment istoric, era totodată rezultatul întregii evoluții de până atunci a limbii literare. Atâta timp cât actualele norme ne apar drept rezultatul unei evoluții seculare, iar graiurile dacoromâne au suferit sensibile transformări în ultimele patru veacuri, era clar că rezolvarea problemei atârna de adoptarea unei perspective diacronice în examinarea faptelor. Această schimbare de optică trebuia să ducă în mod necesar la elaborarea unei istorii a limbii române literare, în care evoluția normelor să fie urmărită în raport nemijlocit cu modificările suferite de graiuri din secolul al XVI-lea până astăzi" (Gheție 1975: 7).

A rezultat de aici, pentru Ion Gheție și, apoi, pentru colectivul pe care l-a condus în cadrul Institutului de Lingvistică din București, necesitatea realizării unei ample și sistematice descrieri a procesului de evoluție a normelor limbii noastre literare din epoca celor mai vechi scrieri românești cunoscute până în epoca modernă. Cu oscilațiile firești unui proces deloc uniform, trecut prin etape succesive bine marcate din istoria unui fenomen în care scrisul religios s-a desprins la un moment dat de scrisul laic; proces în care numărul și ponderea „variantelor literare regionale" s-au schimbat; în care normarea implicită (specifică epocii vechi) și cea explicită (dominantă în secolele ulterioare apariției mișcării iluministe transilvănene) au avut importanță și rol distincte; în care rolul personalităților culturale și (apoi) al celor științifice s-a manifestat în mod diferit.

S-a impus chiar o regândire a relației dintre literar și dialectal în cursul îndelungului și sinuosului proces de constituire a normelor unice supradialectale.

A fost această reformulare („variante literare regionale") a vechii teorii a „dialectelor literare" și expresia unei noi gândiri asupra modului de selectare a particularităților devenite literare și punctul de plecare pentru identificarea nu doar a unor variante ale limbii noastre de cultură, ilustrate de textele realizate în cadrul centrelor culturale ce au funcționat în marile provincii istorice ale teritoriului dacoromânesc, ci și a unor „regionalisme literare", concept interesant și productiv din punct de vedere științific, care aparent ascunde o contradicție în termeni.

Iar analiza detaliată, consecventă și bine condusă metodologic a textelor-sursă, mult mai numeroase și mai bine cercetate în anii '60 ai secolului trecut decât în perioada în care G. Ivănescu își redactase teza de doctorat, a permis deopotrivă eliminarea ideii că forma elevată a limbii noastre vechi trebuie identificată cu „vorbirea aristocrației" și formularea unor opinii distincte asupra numărului și evoluției „variantelor literare regionale".

În concepția lui Ion Gheție, parțial modificată în *Istoria limbii române literare. Privire sintetică* (Gheție 1982: 23–24) și, apoi, în *Istoria limbii române literare. Epoca veche* (Gheție 1997: 36–40), față de *Baza dialectală* (Gheție 1975: 70–74), aceste „variante literare regionale" erau, în epoca de început a scrisului nostru literar (adică de la primele texte românești cunoscute din secolul al XVI-lea până spre mijlocul secolului al XVIII-lea), patru: 1. muntenească – sud-est ardelenească, 2. nord-moldovenească, 3. nord-ardelenească și 4. bănățean-hunedoreană. Lipsește astfel

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

„dialectul literar" maramureşean, extrem de important în concepţia lui G. Ivănescu privitoare la evoluţia românei literare, Ion Gheţie demonstrând că cele mai vechi texte rotacizante au fost alcătuite în nordul Moldovei, iar nu în Maramureşul istoric (Gheţie 1969: 208–209; Gheţie, Mareş 1985: 300–301). După o perioadă de constituire şi apoi de consolidare a acestor patru „variante literare" (între 1532, anul celor mai vechi ştiri despre utilizarea limbii române ca limbă de cultură, şi 1656, când încetează activitatea tipografiei de la Bălgrad), urmează (între 1656 şi 1780) o epocă de influenţe reciproce, finalizată (la mijlocul veacului al XVIII-lea) printr-o primă unificare, produsă în cartea bisericească de slujbă sub influenţa tipăriturilor munteneşti scoase în vremea lui Antim Ivireanul. Este perioada în care rămân practic în uz, în ansamblul scrisului nostru literar, cu diferenţe de pondere în cartea imprimată şi în producţia manuscrisă, în scrisul religios, respectiv în cel laic, două „variante" importante, muntenească şi moldovenească, între care va continua, în veacul următor (al XIX-lea), disputa pentru impunerea ca bază a românei literare moderne.

Dispută tranşată, cu sprijinul teoretic foarte consistent al iluminiştilor ardeleni, care îndemnau la luarea în considerare a formei vechiului scris bisericesc, în cadrul căruia constataseră, în formularea lui Petru Maior, că „numai o dialetă este la toţi" (Maior 1825: 70), şi apoi pe baza principiilor formulate de Ion Heliade Rădulescu, care considera, foarte probabil nu fără relaţie cu ideile corifeilor Şcolii Ardelene, că noua limbă literară trebuia construită urmând „tipii" „limbii cei bisericeşti" (Heliade 1836: 220), în favoarea variantei literare munteneşti. În fapt, a vechii norme literare unificate pe bază muntenească la mijlocul veacului al XVIII-lea, iar nu a subdialectului muntenesc propriu-zis.

Spre altă realitate decât aceea ilustrată de varianta dialectală a limbii române vorbite în provincia de sud a ţării trimit şi fenomenele selectate de învăţaţii care au construit, în secolul al XIX-lea, sistemul de norme al românei literare moderne astfel încât să corespundă în primul rând criteriilor gramaticalităţii şi „clasicităţii" formelor (Heliade 1838: 238). (Potrivit acestui ultim criteriu, corespunzând în fapt unui „latinism intern", erau redescoperite şi promovate ca literare forme vechi, cel mai adesea moştenite din latină, apropiate de etapa în care româna va fi avut o unitate originară.)

4. Istoria disputei din lingvistica românească privind teoria „dialectelor literare", încheiată practic odată cu apariţia *Bazei dialectale*, cunoaşte însă şi un ultim episod, marcat de publicarea, în anul 1980, sub semnătura lui G. Ivănescu, a singurei istorii complete a limbii române (Ivănescu 1980); formă ultimă a unui text asupra căruia marele profesor a revenit în repetate rânduri, începând cu epoca elaborării tezei sale de doctorat, trecând prin diverse forme date materiei pentru cursuri consacrate în timp unor aspecte diverse ale evoluţiei limbii române, dar şi prin studii reluate ulterior ca atare sau în formă parţial modificată, şi continuând practic şi după imprimarea primelor coli.

În acest volum sunt reluate, în cadrul capitolului intitulat *Apariţia limbii literare româneşti* (Ivănescu 1980: 499–516), şi apoi în capitolul numit *Limba*

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

literară românească în veacurile al XVI-lea – al XVIII-lea (Ivănescu 1980: 559–586), principalele idei privind originea, numele, numărul şi evoluţia „dialectele literare" din *Problemele capitale...*

Revine de asemenea ideea care a dat naştere consideraţiilor formulate de Gheorghe Ivănescu privind distincţia dintre „limba aristocraţiei" şi limba poporului: „Apariţia limbii literare româneşti este [...] o urmare a diferenţierii românilor în clase sociale, o urmare a apariţiei statului şi Bisericii la români, o urmare a apariţiei aristocraţiei şi clerului" (Ivănescu 1980: 560). Limba literară va fi fost de aceea, consideră profesorul, în primul rând „un dialect social" (*ibidem*: 560), nu unul cultural.

Tot aici, G. Ivănescu afirmă, ca şi în 1948, că vechile dialecte literare s-au născut prin adaptarea locală, mai mult sau mai puţin intensă, a limbii textelor rotacizante. (Profesorul susţine acest lucru chiar când scrie despre limba *Paliei de la Orăştie*, text tradus special pentru tipar în zona Hunedoarei, la finele veacului al XVI-lea; *ibidem*: 576.)

Un amplu paragraf este consacrat în *Istoria limbii române*, ca o concluzie şi ca o întărire a descrierii date în acel moment „dialectelor literare" avute de limba română veche, modului în care a fost receptat conceptul în lingvistica românească (*ibidem*: 577–588). Sinteza critică (combătând sau nuanţând interpretările date de Al. Rosetti, Liviu Onu, Jacques Byck, Boris Cazacu sau Ion Coteanu) seamănă, în modul de desfăşurare şi de argumentare, cu aceea dată de Ion Gheţie, în capitolul introductiv la *Baza dialectală* (Gheţie 1975: 70–74) şi în *Introducere în studiul limbii române literare* (Gheţie 1982: 87–95).

Ajungând cu analiza la cartea cercetătorului bucureştean, apărută în 1975, G. Ivănescu notează: „După aceste tribulaţii ale lingvisticii române în problema limbii literare vechi, lucrarea lui Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare...*, revine la ideea dialectelor literare, înţelese aşa cum trebuie, ca forme regionale puţin deosebite una de alta ale limbii literare din perioada veche, iar nu ca forme regionale foarte deosebite ale acestei faze a limbii literare române, şi întrebuinţează pentru a le denumi expresia care ni se pare foarte potrivită: *variantele regionale ale limbii literare româneşti*. Opera sa este o refacere, pe baza unui material scos din texte, destul de bogat, a istoriei limbii române din epoca veche, schiţată de mine în *Probl*[*emele*] *cap*[*itale*], după indicaţiile lui Ibrăileanu şi constatările mele proprii. Evident, nu putem fi de acord în toate chestiile de amănunt cu autorul, care aduce şi unele corectări justificate concepţiei mele; dar lucrarea lui, cu adevărat monumentală, constituie un însemnat pas înainte în studierea limbii literare româneşti din epoca veche (şi putem adăuga: şi din epoca nouă)" (Ivănescu 1980: 582)[2].

Este aceasta o încheiere demnă de un savant autentic, capabil să recunoască meritele celor care i-au urmat şi care chiar i-au corectat sau nuanţat opiniile. Formulată însă cu reţinerile de rigoare şi cu persistenţa unor idei care demonstrează

[2] La pagina 509 din *Istoria limbii române*, *Baza dialectală a românei literare* este considerată o carte „extrem de valoroasă".

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

că timpul şi schimbarea concepţiilor ştiinţifice nu duc totdeauna şi la oricine la abandonarea unor opinii proprii.

5. La capătul acestei prezentări se impun câteva concluzii:

a) Între opiniile celor doi mari lingvişti, G. Ivănescu şi Ion Gheţie, privitoare la variantele avute de limba română literară în decursul istoriei sale există nu o contradicţie, ci o legătură firească în domeniul ştiinţific: Ion Gheţie a preluat, a rafinat şi a dezvoltat ideea „dialectelor literare" formulată iniţial de G. Ivănescu.

b) G. Ivănescu a remarcat acest lucru, a apreciat în mod superlativ contribuţia cercetătorului bucureştean, dar a rămas practic la opiniile sale, inclusiv la modul de argumentare adoptat în *Problemele capitale...* şi la interpretarea sociologizantă a faptelor de limbă.

c) Forma dată teoriei „dialectelor literare" de către Ion Gheţie şi dezvoltările presupuse de concepţia sa (în care intră nu doar ideea regionalismelor literare, respectiv gândirea istoriei limbii române de cultură ca un proces unitar, în ciuda etapelor acestui proces, ce au avut caracteristici distincte, ci şi necesitatea elaborării unei dialectologii diacronice, respectiv a efectuării unei analize detaliate şi competente a procesului de constituire şi de evoluţie a variantelor culturale, adică a stilurilor limbii române literare) arată un progres pe care G. Ivănescu l-a constatat, dar nu l-a asimilat pe deplin.

BIBLIOGRAFIE

Densusianu 1938 = O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, Librairie Ernest Leroux.

Haneş 1926 = P.V. Haneş, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor.

Gaster 1891 = Moses Gaster, *Chrestomatie română. Texte tipărite şi manuscrise [sec. XVI–XIX], dialectale şi populare*, I, Leipzig–Bucureşti, F.A. Brockhaus–Socec & Co.

Gheţie 1969 = Ion Gheţie, *Textele rotacizante şi originile scrisului literar românesc. Chestiuni de metodă*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, [I], Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 189–241.

Gheţie 1975 = Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Gheţie 1982 = Ion Gheţie, *Introducere în studiul limbii române literare. Privire sintetică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Gheţie 1997 = Ion Gheţie (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Gheţie–Mareş 1985 = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Heliade 1836 = Ion Heliade Rădulescu, *[Corespondenţa cu C. Negruzzi]*, în *Opere*, II, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943, p. 213–225.

Heliade 1838 = Ion Heliade Rădulescu, *[Corespondenţa cu C. Negruzzi]*, în *Opere*, II, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943, p. 225–233.

Iordan 1954 = Iorgu Iordan, *Limba română. Privire generală*, în „Limba română", III, nr. 6, p. 52–77.

Istrate 1963 = Gavril Istrate, *Caracterul regional al textelor vechi*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice" – Filologie (Iaşi), XIV, nr. 1, p. 7–18.

Ivănescu 1948 = Gheorghe Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»", XI–XII, 1944–1945 [1948], p. 1–412 şi 540 (şi în extras).

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)

Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea.
Maior 1825 = Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei română,* în *Lexicon românesc–latinesc–unguresc–nemţesc*, Buda, p. 54–102.
Munteanu–Ţâra 1978 = Ştefan Munteanu, Vasile D. Ţâra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, ediţie revizuită şi adăugită, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.
Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Baza dialectală a limbii noastre naţionale*, în „Limba română", IX, nr. 5, p. 60–78.
Philippide 1888 = A. Philippide, *Introducere în istoria limbii şi literaturii române*, Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga.
Philippide 1894 = A. Philippide, *Istoria limbii române*, I. *Principii de istoria limbii*, Iaşi.
Rosetti 1924 = Al. Rosetti, *Étude sur le rhotacisme en roumain*, Paris, E. Champion.
Rosetti 1932 = Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.

"LITERARY DIALECTS", AN "ESSENTIAL PROBLEM" OF OLD LITERARY ROMANIAN, FROM THE POINT OF VIEW OF G. IVĂNESCU AND ION GHEŢIE

ABSTRACT

In 1948, in his work *Essential problems of Old literary Romanian*, G. Ivănescu stated the theory that there were five "literary dialects" in Old Romanian language. Rejected by most researchers in Old Romanian writings and history of literary Romanian language, this theory was accepted, developed and refined by Ion Gheţie. The researcher from Bucharest renamed the concept ("regional literary variants" instead of "literary dialects") and turned it into an effective instrument for the study of diachronic development of our cultured language.

Keywords: *literary language*, *literary dialect*, *regional literary variants*, *history of the Romanian language*, *Old Romanian writing*.

BDD-A1162 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:55:50 UTC)